

SPECIALE EDITIE
75 JAAR NBFS

De Gildetrom

Magazine van de Noord-Brabantse schuttersgilden

Gildetrots op Brabants Zilver
Tentoonstelling ter gelegenheid van
75 jaar Noordbrabantse Federatie
van Schuttersgilden

Op vrijdag 10 september 2010 openen wij om 20.00 uur de tentoonstelling

Gildetrots op Brabants zilver

75 jaar Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden (NBFS)

Met slaande trom gaan de gildebroeders en -zusters in optocht naar Museum Kempenland voor de opening van de tentoonstelling. Het welkomstwoord is van Carla van Vliet, zakelijk directeur.

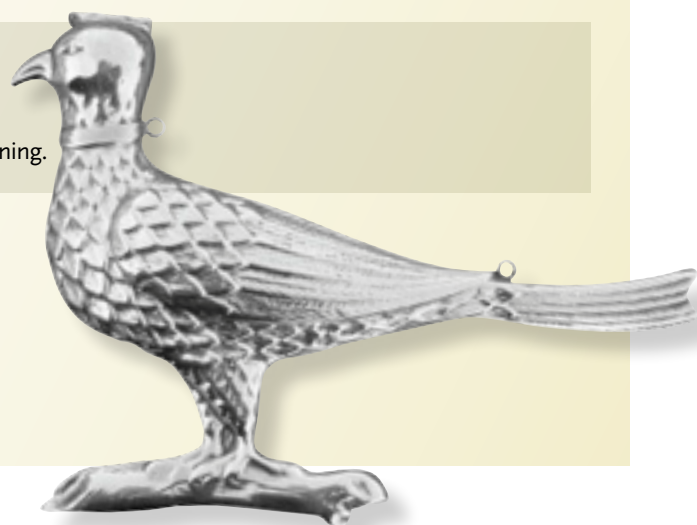
Hierna volgt de openingstoespraak door Jos Verbeeten, voorzitter van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden.

De Heer Jan van Laarhoven zal een inhoudelijke toelichting geven op de tentoonstelling.

Het bestuur van Museum Kempenland en het bestuur van de NBFS nodigen u van harte uit hierbij aanwezig te zijn.

Gildebroeders en -zusters in gildekostuum worden verzocht te verzamelen vanaf 19.30 uur op de parkeerplaats Vogelenzang. Dit is op de hoek Willemstraat/Lodewijk Napoleonlaan. Vanaf hier vertrekken we in optocht naar het museum voor de opening.

Museum Kempenland
Sint Antoniusstraat 5-7
5616 RT Eindhoven
040-252 90 93
06-5143 06 98
www.museumkempenland.nl

Programma hoofdliedendag op 9 oktober 2010 bij gelegenheid van het 75 jarig bestaan van de NBFS

OCHTENDPROGRAMMA

- 09.15 - 09.45 uur: Formeren van de gildestoet op de Parade in Den Bosch.
- 09.50 uur : Intocht van de gildestoet in de Sint-Janskathedraal.
- 09.50 - 10.00 uur: Afhalen van de celebranten in de sacristie door opluisterend gilde St.-Antonius uit Sint Anthonis en het federatiebestuur.
- 10.00 - 11.00 uur: Eucharistieviering voorgegaan door Z.H.E. Mgr. Drs. A. Hurkmans.
- 11.00 - 12.00 uur: Op eigen gelegenheid naar het provinciehuis; ontvangst met koffie of thee. Gelegenheid om besproken lunchkaarten af te (laten) halen. Optreden door het Oelandkoor o.l.v. Jos Verbeeten. "

MIDDAGPROGRAMMA

- 12.00 - 12.45 uur: Jaarrede door de federatievoorzitter Jos Verbeeten. Aanbieding van het rapport jeugdbeleid "Franje of Fundament"
- 12.45 - 13.00 uur: Een muzikaal intermezzo door Henk Habraken.
- 13.00 - 14.15 uur: Koffietafel in het personeelsrestaurant en in de hal van het provinciehuis.
- 14.15 - 14.45 uur: Bezichtiging van de "ambachten gildemarkt"
- 14.45 - 15.00 uur: Muzikaal intermezzo.
- 15.00 - 15.45 uur: Lezing door Frans Bevers onder de titel "De Guld".
- 15.45 - 16.00 uur: Muzikaal intermezzo.
- 16.00 - 17.00 uur: Napraten bij een drankje.
- 17.00 uur: Einde hoofdliedendag.

Driemaandelijks magazine van de
Noord-Brabantse schuttersgilden uitgave van de
Stichting De Gildetrom ISSN 1380-233X.
Speciale uitgave t.b.v. 75 jaar NBFS

COMMISSIELEDEN FEDERATIE SAT

Tony Vaessen, voorzitter
Frank van Loon, vice voorzitter
Maria van der Laak-Verschuren, secretaris
Nico van de Ven
Hans Pennings
Leo van Heertum
Wil van Buul
Piet van de Laar
Jan van Bree
Theo de Jong
Martin Bardoel
Jan van den Berkmortel
Theo Timmermans
Jac Dekkers
Harrie Bruijns
Henk Zweers
Eduard van Puijenbroek

AUTEURS BIJDAGEN

Jos Verbeeten, voorzitter Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden
Commissaris van de koningin, Wim van de Donk
Mgr. dr. Antoon Hurkmans, bisschop van 's-Hertogenbosch
Jo van den Biggelaar
Pieter Scheepers, pastor Berkel/Enschot
Wil Janssens
Jan van Laarhoven
Henk de Hair
Maartje Moonen
Tony Vaessen
Ingeborg Schuster, Erfgoed Brabant
Gijs Schouten m.m.v. B de Rijke en G. Steijns
Huub van der Sanden
www.gzu-online.com

LEDEN COMMISSIEVERGADERING

Karel Berkhof,
Toon van de Ven
Henk van den Broek
Peter van Kuijen
Odi Bouwmans
Loek Swinkels
Ton de Brouwer

MUSEUM KEMPENLAND

Jan van Laarhoven
Carla van Vliet
Cecile van Teeffelen

GRAFISCHE VORMGEVING

Olafs Grafische Vormgeving

EINDREDACTIE

Peter van Kuijen, hoofdredacteur
Tony Vaessen, voorzitter federatie SAT

OPLAGE

4000 stuks

ADMINISTRATIE EN ABONNEMENTEN

Henk (H.C.M.) van den Broek
Beukendreef 39, 5056 CA Berkel-Enschot
T 013 52 85 520 E henk.vanden.broek@tele2.nl

Ook namens De Gildetrom...

Een uitgave van een extra editie heeft meestal een reden. Men wil hiermee aandacht vragen voor een bijzondere gebeurtenis.

Zo ook met deze speciale editie van De Gildetrom. Waarom? Nu, het zal inmiddels wel bekend zijn dat de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden dit jaar haar vijfenzeventigjarig bestaan herdenkt.

Dat wil zij vieren tijdens de Hoofdlieëndag in Den Bosch, maar ook met een zilvertentoonstelling in Museum Kempenland in Eindhoven, met als thema "Gildentrots op Brabants Zilver". Hierover heeft u al in de vorige uitgave van dit blad kunnen lezen.

Het bestuur wilde echter meer.

Er moest vorm gegeven worden aan publiciteit rond deze tentoonstelling, en daarom vroeg het bestuur van de NBFS of de stichting De Gildetrom hieraan mee wilde werken.

Het bestuur van De Gildetrom stemde hiermee in en begon met de uitvoering.

Het resultaat heeft u nu in handen.

Door heel het nummer loopt een band met daarop zilveren schilden of voorwerpen die in Museum Kempenland te zien zijn. Verder zijn er bijdragen van diverse auteurs, die betrekking hebben op het gildezilver, maar ook op de federatie.

De samenstellers hebben er alles aan gedaan dit nummer tot een succes te maken en het hoopt dan ook dat jullie, lezers, dit zullen beamen.

Vijfenzeventig jaar... het is een mensenleven. In die periode heeft de NBFS veel meegemaakt maar ook veel weten te bereiken. Laten we hopen dat in de komende vijfenzeventig jaar dit ook het geval mag zijn!

Daarom NBFS, ook namens
De Gildetrom van harte gefeliciteerd!

Peter van Kuijen.

Het toenmalig Federatiebestuur bij het 40 jarig jubileum 1975

Nadat de gilden in het Land van Cuijk hun krachten in 1933 bundelden en tot het oprichten van een Gildenkring kwamen was al in 1935 heel het Brabantse land (met uitzondering van Kring Baronie en Markiezaat die in 1977 werd opgericht) met Gildenkringen bedekt.

De 'mannen van het eerste uur' lieten er geen gras over groeien en gingen al in datzelfde jaar 1935 ook naar de notaris in Gemert om een Federatie van Schuttersgilden op te richten.

NBFS vijfenzeventig jaar!

Dat waren mensen met een vooruitziende blik: zij waren zich er van bewust dat de identiteit en het doel van de schuttersgilden beter in gezamenlijkheid kunnen worden bewaakt en behartigd dan dat iedere Kring dat voor zichzelf doet.

En dat gezamenlijk optrekken werd in 1955 (tien jaar na de Tweede Wereldoorlog al!) nog eens extra onderstreept toen vanuit het

Brabantse Land het initiatief werd genomen om de EGS, de Europese Gemeenschap van Historische Schuttersgilden van de grond te tillen.

Kortom, het gestelde doel, de schuttersgilden in stand te houden en verder tot bloei te brengen en dat alles in goede samenwerking, dat is waar onze NBFS voor staat.

U kunt zich voorstellen dat ik er trots op ben dat ik van deze Federatie de voorzittershamer mag hanteren. En terugblikkend op vijfenzeventig jaren van inzet van betrokken gildenbroeders en zusters (ja, ook vrouwen kunnen bij de meeste Brabantse gilden lid worden), is er alle reden voor om daar op feestelijke wijze bij stil te staan. Het past mij als voorzitter al diegenen, die in die vijfenzeventig jaar hebben bijgedragen aan de groei en bloei van de NBFS, daarvoor oprecht dank te zeggen.

Het legt op onze schouders de dure plicht om dat grote Brabantse goed ook naar de toekomst veilig te stellen en te waarborgen. Het is geen toeval dat de NBFS dit jubileumjaar aangrijpt om die toekomst voor het licht te houden. Belangrijke handreikingen voor die toekomst worden gedaan in het advies "Jeugdbeleid: franje of fundament" dat door de commissie Jeugd van de NBFS is uitgebracht. Met het opvolgen van die adviezen kunnen we ons voordeel doen en daarmee onze NBFS toekomstbestendig maken.

Gildenbroeders en zusters, in de historie van Brabant hebben de Brabantse Schuttersgilden – nauw verbonden met de geestelijke en wereldlijke overheid - in alle eeuwen een rol van betekenis gespeeld, ze waren en zijn het bindmiddel, het cement in de lokale gemeenschappen. Alle reden om er bij het vijfenzeventigjarig jubileum feestelijk bij stil te staan! ■

Jos Verbeeten
Voorzitter NBFS

Het bestuur van de federatie in juni 2010.

Bovenste rij vlnr: H. Hoppenbrouwers, vz. Baronie en Markiezaat; J. v. Riel, vz. Kwartier van Oirschot; F. Crooijmans, secr. Kempenland; J. v. d. Biggelaar, secr. Kwartier van Oirschot.

Midden: O. Bouwmans, vz. Land van Cuijk; E. Vos, secr. Land van Cuijk; J. Verbeeten, vz. NBFS; T. de Brouwer, secr. NBFS; L. Swinkels, vz. Peelland.

Onder: F. v. d. Berg, secr. Maasland; J. Goudsmits, vz. Maasland; Fr. V. d. Burgt, secr. Peelland; R. de Krom, secr. Baronie en Markiezaat; J. Schrurs, vz. Kempenland.

Koning Cornelis Daris 1770
Sint-Jorisgilde Bergeijk
Zilversmid Keijzers, Eindhoven

Koning R.v. Schijndel 1922
Sint-Lambertusgilde Maren-Kessel
Zilversmid onbekend

Koning Albert van Orsouw 2005
Sint-Jorisgilde Geffen
Zilversmid Jan Andriessen, Helmond

Hendricus Sporenberg
Sint-Barbaragilde Eindhoven
Zilversmid Franciscus of Theodorus Keijzers

De deugd van broederschap

De viering van het vijfenzeventigjarige bestaan van de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden is een mooie gelegenheid om terug te kijken en vooruit te zien.

Er ligt een rijke traditie, maar er ligt ook een uitdagende toekomst. Veel gilden willen een brug slaan tussen historie en toekomst.

Dan gaat het om vragen als: wat kunnen gildebroeders en gildezusters nu en in de toekomst betekenen voor onze samenleving; waar ligt de uitdaging; hoe kunnen gilden mensen – en dus ook jongeren – aan zich te binden; welke strategie is daarbij nodig?

Nog niet zo lang geleden is door het Zuidelijk Historisch Contact een promotieonderzoek naar de samenstelling en de maatschappelijke betekenis van de schuttersgilden in de provincie Noord-Brabant gepubliceerd. Deze publicatie van Jette Janssen heeft als titel 'De deugd van Broederschap' meegekregen.

Jette Janssen stelt in haar boek onder meer dat de Noord-Brabantse schuttersgilden de eeuwen hebben doorstaan dankzij hun flexibiliteit en inventiviteit.

Ik ben getroffen door de titel 'Deugd van broederschap'. Immers broederschap was en is de kern van het schuttersgilden. Jette Janssen schrijft: 'de deugd werd gereguleerd en traditie werd naar behoefte aangepast'. En ik geloof dat hierin de kracht, maar ook de uitdaging schuilt voor de huidige gilden.

De Nachtwacht laat een schuttersgilde zien dat fier is op zijn maatschappelijke taak en de daarbij horende verantwoordelijkheden, namelijk het beschermen van de burgerij in tijden van oorlog en oproer. Die beschermende functie – zij het anders

ingevuld – kunnen de huidige gilden ook oppakken als zogenaamde 'schutsgilden'.

Als schutsheer en als schutsvrouw opkomen voor mensen in onze samenleving die steun en zorg nodig hebben. Omkijken naar elkaar, zorg en aandacht voor wie die nodig hebben, daarin zit de kwaliteit van een samenleving.

De gilden kunnen daar hun rol in spelen door uit te dragen dat de deugd van broederschap verder reikt dan uw eigen kring van gilden. Daarmee vergroot u uw maatschappelijke aanzien en draagvlak. En u legt daarmee een basis voor een inspirerende toekomst voor de gilden.

Mijn gelukwensen met uw vijfenzeventigjarig bestaan. ■

Wim van de Donk

Commissaris van de koningin in de provincie Noord-Brabant

*Commissaris van de koningin
Wim van de Donk*

Koning Jan van der Heijden 2006

Sint-Jorisgilde Geffen

Zilversmid Noud Peters, Oploo/Sint Anthonis

Koning Aelders T. 1766

St. Antonius en St. Sebastiaan Gilde Gemert

Zilversmid onbekend

Koning Piet van Erp 2007

Sint-Jorisgilde Geffen

Zilversmid Noud Peters, Oploo/Sint Anthonis

Koning Berg van den Walrave 1769

Sint Antonius en Sint Sebastiaan Gemert

Zilversmid SJ

Dragers van broederschap en zusterschap

Van harte wil ik de Noordbrabantse Federatie van Schuttersgilden feliciteren met haar jubileum. Drie maal zilver. Vijfenzeventig jaar. Al vele eeuwen zijn de gilden in onze provincie dragers van broederschap en van zusterschap. Dit geeft velen het gevoel dat de gilden van "ons" zijn. Dit drukt heel goed uit dat zij er niet voor zichzelf zijn, maar voor de hele Brabantse samenleving. Zij zetten hun waarden in om God en mens, Kerk en samenleving te dienen. De Federatie wil door samenwerking en verdieping deze kernwaarden die het gildewezen koestert versterken en hierdoor haar dienstbaarheid versterken.

Samenwerken is van groot belang voor de gilden. De Federatie stimuleert hiertoe. In onze samenleving waarin veel regels en voorschriften gelden is het goed dat belangen gezamenlijk worden behartigd. Verder zijn de kringfeesten en de gildefeesten in groter verband belangrijk voor ieder gilde afzonderlijk. Ook dit vraagt om afstemming en samenwerking. Het spreekt voor zich dat de contacten naar de samenleving en de Kerk ook hun voordeel hebben bij een centrale aanpak. In onze netwerksamenleving is het niet alleen belangrijk dat mensen van een gelijke organisatie samenwerken, maar men zal zich ook openstellen naar andere vormen van samenwerking. Bij vele gildefeesten mocht ik ervaren dat de gilden een open karakter hebben en dat zij hun kracht zoeken in samenwerking.

De waarden die binnen het gildewezen gangbaar zijn, heeft men vanuit het verleden mogen ontvangen, maar deze zal men ook steeds weer moeten hervinden en verdiepen. Niets in het leven blijft vanzelf goed gaan. Men moet altijd weer opnieuw tot het geloof in God komen. Wat houdt geloven in? Hoe stel ik mij God voor? Waar zijn de bronnen te vinden die dit geloven in God versterken? Wil het gilde trouw zijn aan haar beginsel God te willen dienen, dan zal zij haar geloof in God moeten onderhouden en verdiepen. Het is goed dat plaatselijk en provinciaal de gilden haar feesten steeds beginnen met de een H. Mis. Hierdoor geeft men aan de gildebroeders en gildezusters de kans hun geloof in God te vernieuwen.

De mens, de samenleving dienen is een tweede opdracht van ieder gilde. Het lijkt nodig om in dit verband in te staan voor een voortdurende bezinning op de vraag hoe de mens en de samenleving te verstaan. Is voor ons de mens "heilig" en bouwen wij aan een samenleving waarin men dit respecteert? De gilden houden in haar bijeenkomsten de mens "heilig" in zoverre zij steeds betrokken zijn op God en op elkaar.

Van harte wens ik de Federatie een goede toekomst toe. Dat zij kan blijven zorgen voor de samenwerking en voor het verdiepen van de waarden die het gildewezen sieren. ■

Mgr. drs. A. Hurkmans.

Bisschop van het Bisdom 's-Hertogenbosch.

Mgr. Dr. A. Hurkmans.

Koning Joannes Bynen 1680

Sint Catharina en Sint Barbaragilde Eersel
Zilversmid VM

Regerend Deken 1993

Sint-Catharinagilde tot Blortem en Gestel
Zilversmid Leo van der Sangen, Best

Koning Paulus Verkooijen 1803

Gilde Sint Antonius Abt Terheijden
Zilversmid onbekend

Cornelis van Liemdt 1836

Sint Willebrordusgilde Esch
Zilversmid onbekend

Koningskroon 1846

Onze LieveVrouwe Schuts Elshout
Zilversmid Firma H.L. van Dijk en Zn.

Keizer W. v.d. Laak 1981

Sint-Antonius en Sint-Sebastiaangilde Udenhout
Zilversmid M. v.d. Bersselaar, Udenhout

Juweel Landjuweel Moergestel 2008

Sint-Jorisgilde Gestel en Blaarthem
Zilversmid Kees Ketelaars, Moergestel/Tilburg

Hoofdmansschild/Patroonsteken 1841

Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg
Zilversmid P.J. Defilet, Leuven

Keten met vogel, penning en medaillon 1476

Sint Willebrordusgilde Heeswijk
Zilversmid Zespuntige ster (tweemaal afgeslagen)

Keizer Cornelis Johannes Schelle 1852
Koning Adrijanus Schelle
Sint Willebrordusgilde, Esch

Koning L. van den Akker 1860
Sint Willebrordusgilde, Esch
Zilversmid onbekend

Koning A. Spooren 1908
Sint Willebrordusgilde, Esch
Zilversmid onbekend

Ant. v.d. Boogaard 1921
Sint Antoniusgilde Maren-Kessel
Zilversmid onbekend

Vanwege het feit dat de oorspronkelijke schrijver van dit artikel, Jo van den Biggelaar, door ziekte werd getroffen, is mij gevraagd dat karwei van hem over te nemen, een verzoek waarmee ik met graagte heb ingestemd. Het moest een artikel worden dat past in het kader van de viering van het 75-jarig jubileum van de NBFS. Na mij enigszins in de materie te hebben ingeleefd, heb ik contact gezocht met twee personen die mij van verdere informatie zouden kunnen voorzien omtrent de beoogde inhoud van het artikel. Het betreft een oud-bestuurder van de NBFS, de heer Jan Abrahams uit Hilvarenbeek en een goud- en zilversmid in de persoon van Noud Peters uit Sint Anthonis. Aangezien ikzelf deel uitmaak van het bestuur van een gilde en verder in mijn hoedanigheid als lid van de SAT-commissie van Kring Kempenland, heb meegewerkt aan een project over gildezilver en dat in de ruimste zin van het woord, zag ik de gesprekken met de beide heren met belangstelling en interesse tegemoet. Een mens moet nou eenmaal trachten zijn blikveld te verruimen en open te staan voor de benadering, de kennis en de ervaring van anderen. Ik zou er in elk geval niet dommer van worden, zo was mijn gedachte. In die zin sneed het mes dus aan twee kanten. Ten eerste werd mij de mogelijkheid geboden mee te werken aan deze editie van De Gildetrom met het jubileum van de NBFS als rode draad en ten tweede zou ik er zeker iets van opsteken. Alle ingrediënten waren dan ook voorhanden om er iets moois van te maken.

Een 'zondags' gesprek!

Door: Wil Janssens

AAN DE SLAG

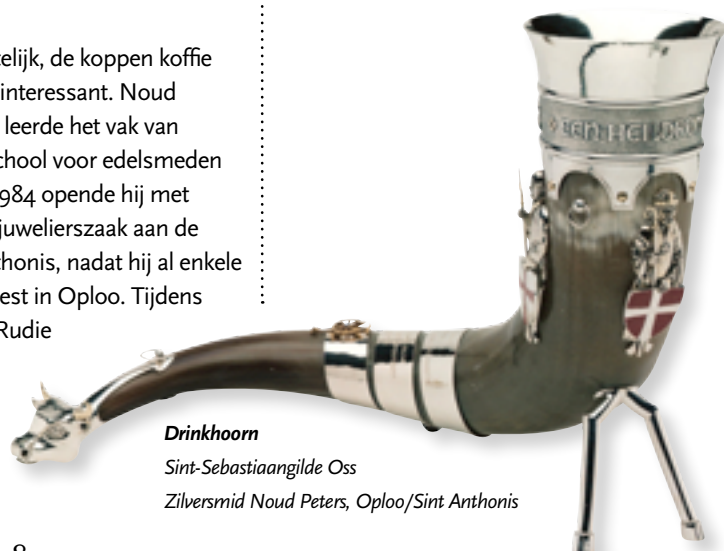
De contacten waren snel gelegd. Jo van den Biggelaar had al een keer met Noud Peters gesproken, dus die wist, toen ik hem belde voor een afspraak, al waar het om ging. Jan Abrahams bereiken was iets moeilijker, maar na enige keren opnieuw proberen, lukte het om ook met hem een afspraak te maken. Gelukkig konden beide afspraken op één dag worden gepland, dat was voor mij makkelijker. Op de morgen van die bewuste dag toog ik, gewapend met routebeschrijvingen en vragenlijstjes eerst richting Sint Anthonis, een dorpje onder de rook van Boxmeer voor het interview met Noud Peters en 's middags mocht ik in Hilvarenbeek gildebroeder Jan Abrahams met een bezoekje vereren. De routebeschrijvingen bleek ik eigenlijk niet nodig te hebben, de vragenlijstjes des te meer. Enthousiaste mensen vertellen nu eenmaal

veel en dan zit er niet altijd lijn in het gesprek. De vragenlijstjes dienden daarbij voornamelijk als leidraad en als geheugensteuntje over wat ik zoal van hen wilde weten.

DE ACHTERGROND VAN GILDEZILVER, een gesprek met goud- en zilversmid Noud Peters

Het welkom was hartelijk, de koppen koffie groot en het gesprek interessant. Noud is in 1958 geboren en leerde het vak van edelsmid op de vakschool voor edelsmeden in Schoonhoven. In 1984 opende hij met zijn vrouw Anita een juwelierszaak aan de Breestraat in Sint Anthonis, nadat hij al enkele jaren actief was geweest in Oploo. Tijdens zijn stageperiode bij Rudie Arens in Nijmegen kwam Noud voor het eerst in aanraking met de

vervaardiging van zilveren voorwerpen, weliswaar geen werkstukken voor gilden, maar toch. Goud wordt niet vaak gebruikt voor grote voorwerpen. Zilver is daar niet alleen beter geschikt voor, maar houdt het tevens, vanwege het verschil in prijs, beter betaalbaar.

Drinkhoorn

Sint-Sebastiaangilde Oss

Zilversmid Noud Peters, Oploo/Sint Anthonis

Koning Hend Koopmans 1923

Sint-Antoniusgilde Maren-Kessel
Zilversmid onbekend

Koning Th. Konings 1924

Sint Willebrordus Gilde Esch
Zilversmid onbekend

Koning Arnoldus H. Dijstelblom 1729

Sint-Antoniuschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid onbekend

Koning Jan Francis Ryckens 1713

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Eersel
Zilversmid RR

Goud- en zilversmid Noud Peters bezig met graveren.

Rudie Arens is met zijn 92 jaar de oudste, nog actieve edelsmid ter wereld. In navolging van Rudie Arens en in het besef dat leerlingen de kans moeten krijgen om het vak te leren, heeft Noud vrijwel continu stagiaires van de vakschool "in dienst".

Sint Anthonis ligt in de gildekring Land van Cuijk en van daaruit komen dan ook de meeste opdrachten. De eerste opdracht vanuit de gilden kreeg Noud van het Sint-Matthiasgilde uit Oploo. Waarom verder gaan als je dichtbij terecht kunt, zal men hebben gedacht. Nadat hij dit karwei met goed gevolg had geklaard kwamen er al snel meer opdrachten. De werkplaats in Sint Anthonis wordt voor een groot deel verlicht door licht van buiten, en dat wordt door Noud, maar ook door zijn medewerkers, als bijzonder prettig ervaren. Graveren doet Noud vrijwel uitsluitend handmatig. Bij seriewerk, bijvoorbeeld het prijenzilver voor een gildedag, wordt er machinaal gegraveerd. Dat komt uiteraard doordat er dan in een relatief

korte tijd veel van hetzelfde soort schilden moeten worden gemaakt, en dan is het bijna ondoenlijk om dat allemaal handmatig te graveren. Voor het ontwerpen wordt er een speciaal, computergestuurd ontwerpparaat gebruikt, waarmee tevens machinaal kan worden gegraveerd. Met een laserlastoestel kan men bijzonder gecompliceerde, precisiewerkzaamheden uitvoeren. Uiteraard hebben opdrachtgevers vaak zelf al een idee voor een ontwerp of in sommige gevallen komt men met een compleet ontwerp. Mocht dat niet het geval zijn dan ontwerpt Noud het voorwerp zelf. Als iemand hem benadert om bijvoorbeeld een koningsschild te maken volgt er eerst een uitvoerig gesprek met de klant, waarin onder andere het beroep en de hobby's ter sprake komen. Aan de hand daarvan maakt hij een schets en legt dit voor aan de klant. Eventuele wijzigingen kunnen dan nog eenvoudig worden aangebracht. Als de klant tevreden is met het ontwerp begint het

eigenlijke werk pas echt. Als het schild in grote lijnen af is, wordt het naar de keurkamer gestuurd waar het wordt voorzien van de vereiste keurtekens. De keurtekens zijn een bewijs dat een voorwerp van edelmetaal voldoet aan alle eisen die daaraan worden gesteld. Zonder deze tekens mag een voorwerp niet als zilver worden aangeduid. Zo wordt er onder andere een jaarletter, een gehalteteken en een meesterteken in afgeslagen. De jaarletter is een aanduiding van het jaar waarin het voorwerp is gekeurd. In de meeste gevallen zal dat hetzelfde jaar zijn als waarin het voorwerp werd gemaakt. Het gehalteteken geeft de hoeveelheid zilver per duizendste eenheid materiaal weer. Een gehalte van bijvoorbeeld 925 betekent dat per gewichtseenheid van 1000, het materiaal 925 gewichtseenheden zilver bevat. Het meesterteken is een weergave van wie het voorwerp heeft vervaardigd. Zo heeft elke edelsmid een persoonlijk meesterteken. Als het schild dan na enkele weken retour komt, wordt het gegraveerd en worden de details uitgewerkt of aangebracht. Noud maakt alle soorten gildezilver, zoals drinkbekers, konings- en keizerszilver, hoofdmanstokken, maar ook schalen voor handenwassing et cetera. Op de website van Noud Peters is hier een groot aantal voorbeelden van terug te vinden. De koningsketen van een gilde uit Gemert, dat Noud in 1990 heeft gemaakt was voor hem toch wel een speciale uitdaging. Ook het maken van een drinkbeker vindt Noud een van de grootste uitdagingen. Dat komt doordat er verschillende onderdelen, zoals de drinkrand, een voetsteun en een standaard moeten worden samengevoegd tot één geheel. Vrijwel altijd bestaat een drinkbeker uit verschillende materialen en moeten die, samen met de delen van zilver, toch een

Keizer Frits Crooijmans 2000

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Geldrop
Zilversmid Remy van Ulden, Geldrop

Koning Viesensies van der Pol 1772

St-Antonius en St-Sebastiaangilde Udenhout
Zilversmid A. van Mierlo

Ere Deken 1993

Sint-Catharinagilde tot Blortem en Gestel
Zilversmid Leo van der Sangen, Best

Koningsbeker 2008

Sint-Antoniusgilde Stiphout
Zilversmid Fa. Jac. Andriessen, Helmond

samenhangend geheel vormen. En daar zit een enorme uitdaging in.

Noud geeft bij aanvaarding van een opdracht altijd vooraf een prijs af aan de opdrachtgever. Die weet dan van tevoren hoeveel het object hem gaat kosten. Het komt wel eens voor dat achteraf blijkt dat de afgesproken prijs te laag is. Je kunt dan niet zeggen: "Dit of dat is tegengevallen, dus nu kost het zoveel meer". Hij maakt het dan ook wel eens mee dat hij weinig of niets aan een voorwerp verdient. Noud maakt daar geen probleem van, tenslotte ziet hij zijn vak ook als liefhebberij en dan is het niet altijd noodzakelijk er iets aan te verdienen. Niet zelden is hij 's avonds nog aan het werk. "Of ik nou voor de televisie zit, of ik ben bezig in het atelier, dan kies ik in veel gevallen liever voor het tweede", zo zegt hij. Voor wat betreft het onderhoud van zilver heeft Noud drie simpele tips:

- Als zilver nat geworden is door de regen, droog het dan direct goed af;
- Zilver kan bijzonder goed worden gepoetst met speciale zilverpoetsdoeken die bij elke juwelier verkrijgbaar zijn;
- Vraag voor echt vervuild zilver altijd advies aan de vakman.

Tot slot van ons gesprek vertelt hij dat hij sinds kort lid is van een gilde. In 2010 is namelijk het Bossche Gilde van Goud- en Zilvermeden opgericht. Daarin heeft een aantal vakbroeders zich verenigd en daarmee is Nederland weer een ambachtsgilde rijker. Verder is Noud donateur van het Gilde van het Heilig Sacrament des Altaars en St. Antonius Abt in Sint Anthonis. Tijdens dit gesprek heb ik Noud Peters leren kennen als een actieve persoonlijkheid die met eer en passie over zijn werk spreekt en die de Brabantse gilden, niet alleen beroepsmatig, maar ook privé een warm hart toedraagt.

WIE IS DIE GILDEBROEDER?, het relaas van een gesprek met Jan Abrahams

Het is tegen twee uur in de middag als ik na enige omzwervingen arriveer op de Papenstraat in Hilvarenbeek. Kort nadat ik heb aangebeld hoor ik aan de andere kant van de deur beweging. De deur gaat open en voor me staat de achttentachtjarige Jan Abrahams. In zijn ogen meen ik een soort blijdschap te zien en hij lacht me toe. Ik schud hem de hand en terwijl hij zich omdraait, meldt hij dat

Hoofdmansschild met geëmailleerde accenten
Sint-Antonius en Sint-Catharinagilde
Nistelrode onbekend?
Zilversmid Noud Peters, Oploo/Sint Anthonis

het lopen de laatste tijd minder goed gaat. Hij vraagt me te gaan zitten en of ik koffie wil. Terwijl de koffiezetter pruttelt, stel ik me voor. Wie ik ben, wat ik in het gildewezen zoal doe en wat de reden is van dit bezoek. Ik zie aan de uitdrukking op zijn gezicht dat hij het op prijs stelt dat hij is gevraagd hieraan mee te werken en dan steekt hij van wal. Jan is oud-secretaris van de Kring Kwartier van Oirschot. Hij bekleedde deze functie van 1963 tot 2000. Omdat de voorzitters en de secretarissen van de kringen automatisch deel uitmaken van het federatiebestuur was hij daarmee in die periode tevens bestuurslid van de NBFS. In de beginperiode waren de kringsecretarissen niet bij alle vergaderingen

van het federatiebestuur aanwezig, de kringvoorzitters wel. Toch heeft hij in die periode jaarlijks drie of vier vergaderingen bijgewoond, toch ook niet onaanzienlijk, zeker als men bedenkt dat in die tijd het vervoer niet zo vanzelfsprekend was. Veel mensen hadden geen eigen auto en dus was men aangewezen op elkaar.

In zijn tijd als bestuurslid van de federatie werd er veel tijd en aandacht besteed aan het opstellen van reglementen voor bijvoorbeeld de optocht, het trommen, schieten en vendelen. Je kunt nu eenmaal geen gildedag organiseren zonder reglementen, de deelnemers moeten tenslotte weten waar ze zich aan te houden hebben. Hij heeft zich duidelijk op ons gesprek voorbereid. Er komen foto's op tafel van het veertigjarige bestaan van de federatie dat in 1976 in Hilvarenbeek werd gevierd. Ook laat hij een originele afdruk zien van het programma van dat jubileum. Hieruit valt af te leiden dat het vijfenzeventigjarige bestaan in 2010 wel eens een foutje zou kunnen betekenen in het oprichtingsjaar. Als ik aandraag dat de viering in 1976 wel eens een uitgestelde viering geweest zou kunnen zijn en eigenlijk in 1975 gevierd had moeten worden, knikt hij tevreden ten teken dat die verklaring waarschijnlijk de juiste is, hij kan het zich in elk geval niet meer precies herinneren. Verder heeft hij foto's van de bedevaart naar Rome in 1975. Ik mag het allemaal meenemen, mits alles maar weer netjes bij hem terugkomt, hetgeen ik uiteraard beloof.

Op 1 januari 2011 is Jan zestig jaar lid van het Sint-Sebastiaangilde uit Hilvarenbeek. In 1963 werd hij daar benoemd tot hoofdmans. In die tijd was men bij het gilde hoofdmans voor het leven, echter omdat hij het in 2000 wel genoeg vond, heeft hij toen het stokje toch maar overgedragen. Hij werd benoemd tot

Luijtenant Schouderepoulette 1836

Sint-Antoniusgilde Stiphout
Zilversmid onbekend

Herinneringsschild 1920

Sint-Lambertusgilde Maren-Kessel
Zilversmid onbekend

Capeteyn Dilis von der Linden 1714

Sint-Antoniusgilde Stiphout
Zilversmid onbekend

Koning Petrus Antonius Arts 1814

Sint-Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

erehoofdman van het gilde. Het gilde van Jan is een handbooggilde. Normaalgesproken schiet men op doel, dus vlak, op een afstand van minimaal vijftientig meter. Het koningschieten gebeurt echter op de vogel, dus in de lucht. Verder kent men bij zijn gilde het "lotschieten". Hierbij wordt geschoten op doel en wordt een speciale puntentelling gehanteerd om de strijd zo lang mogelijk spannend te houden.

Jan komt op mij over als een man die vol verhalen zit, die hij graag met anderen deelt. Tussen de verhalen door meldt hij af en toe een interessante wetenswaardigheid. In 1979 werd op initiatief van het Kwartier van Oirschot voor het eerst een gildencongres gehouden. Met de komst van de technische commissies, eind jaren zeventig, is de invloed van de federatie gegroeid, en dat vindt hij goed. Zonder dieper op deze zaken in te gaan, gaat hij verder met zijn verhaal.

Schieten doet Jan niet meer, naar eigen zeggen was hij geen geweldige schutter, maar hij heeft wel tot zijn tachtigste meegedaan. Elke woensdagavond is hij in het gildehuis te vinden. Zijn zoon Jos is nu koning van het gilde, in elk geval nog tot 6 juni 2010, want dan wordt het vierjaarlijkse koningschieten gehouden. Jos moet dan zijn titel verdedigen en natuurlijk hoopt Jan dat hij weer koning wordt. "Maar hij moet het niet cadeau krijgen. Het koningschap is een te grote eer om er niets voor te hoeven doen. De strijd moet eerlijk en oprecht verlopen".

Als ik vraag welke opmerkelijke veranderingen Jan in de loop der jaren voorbij heeft zien komen begint hij over de kleding van de gilden. Vroeger zag men vrijwel uitsluitend gilden in jacket met sjerp. Sinds de opleving van veel gilden, midden jaren zeventig, zijn de kleurrijke kostuums steeds meer in opkomst. Ook de locaties waar de gilden hun

wedstrijden houden en oefenen zijn er in de loop der jaren enorm op vooruit gegaan. Vaak hebben de gilden een eigen clubhuis. Zo ook zijn gilde, dat zelf heeft gezorgd voor een eigen onderkomen. Wat verder enorm is verbeterd is de archivering. In de beginjaren dat Jan bij het gilde was, werd er vrijwel niets bewaard of opgeschreven. Ook weten de gilden zich tegenwoordig veel beter te presenteren dan vroeger. Het inhalen van een nieuwe burgemeester of pastoor is nu vaker regel dan uitzondering, en dat is wel eens anders geweest. Vroeger bekommerde men zich daar niet zo om, maar tegenwoordig beseft men gelukkig dat men in veel gevallen niet zonder elkaar kan. Een gilde ontvangt vaak subsidie van de gemeente of heeft in de kerk een eigen altaar of kapel. In zo'n geval moet het dan wel van twee kanten komen, zo meent Jan. Wat verder opvalt is dat bestuursleden elkaar in veel gevallen sneller afwisselen dan vroeger het geval was. "De mensen hebben tegenwoordig ook veel meer dingen om handen en als het een ten koste gaat van het ander dan moet je wel eens keuzes maken". Jan meent dat er tegenwoordig hogere eisen aan de gilden worden gesteld. Men moet zich meer en beter presenteren en dat is goed, maar het moet niet ten koste gaan van de saamhorigheid en de gemoedelijke sfeer. Hij ziet de toekomst voor de gilden best wel rooskleurig tegemoet, als jong en oud maar hand-in-hand gaan. Het ontstaan van aparte groepen komt het voortbestaan niet ten goede, men moet samen optrekken. Buitenstaanders menen vaak dat een gilde een schietvereniging is, maar dat is volgens Jan een misverstand. Gilden zijn veel meer dan dat. Zij vervullen naast de dingen die ze doen, zoals schieten, vendelen of trommen ook een sociale taak. De leden helpen elkaar waar nodig is, maar de

gemeenschap moet ook op het gilde kunnen rekenen. Dat mag je van een broederschap verwachten. Zijn eigen gilde schenkt in dat kader elk jaar een bedrag aan een goed doel in de Hilvarenbeekse gemeenschap. Gildebroeder zijn is dus heel anders dan lid zijn van een voetbal- of tennisvereniging. Als we te spreken komen over De Gildetrom vertelt Jan dat dit oorspronkelijk een initiatief was van het Kwartier van Oirschot. Toen de voortgang van het blad in gevaar dreigde te komen werd het een blad voor alle gilden in Noord-Brabant. De federatie nam de taken over. Jan was in de begintijd nauw betrokken bij zowel de samenstelling als de inhoudelijke kant. "Wij waren hoofdredacteur, redacteur en zorgden voor het verzamelen en aanleveren van kopij", vertelt hij. "Eigenlijk waren we alles tegelijk. Sommigen noemden het wel een "Dodenblad" omdat de overleden gildenleden nogal opvallend werden vernoemd. Maar je kunt alles wel afbreken. Ik meen dat we met de middelen van toen een aardig blad maakten en we hebben ons best gedaan. Bovendien hebben de lezers het recht om te weten wie er is overleden, je leest in de krant alleen het nieuws uit de eigen regio en daarmee kom je niet alles te weten over de rest van Brabant".

Hoogtepunten waren voor Jan het bezoek van paus Johannes Paulus II aan Nederland in 1985 en de bedevaarten naar Rome en Santiago de Compostela. Om het voortbestaan van de gilden te garanderen moet de federatie zeker doorgaan met het organiseren van gildencongressen, pausmis en hoofdliedendag. Ook moeten de gilden desgevraagd hun medewerking verlenen aan evenementen als het bezoek van leden van het koninklijke huis aan Brabant, het opluisteren van prinsjesdag zoals in 2007 is gebeurd of elke andere gelegenheid waarbij

Koning Frank Wilgers 1984

Sint-Catharinagilde tot Blortem en Gestel
Zilversmid Leo van der Sangen, Best

Koning Gerardus van Rooy 1796

Sint-Antoniusschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid onbekend

Koning Hendrikus van Dyck 1719

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Geldrop
Zilversmid onbekend

Koning Henk Deelen 1968

Sint-Antoniusschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid Fa. Jac. Andriessen, Helmond

het presenteren van Brabants erfgoed in lijn ligt met de aard van het evenement.

Jan is op 12 oktober 1991 onderscheiden met het zilveren medaillon van de NBFS. Zoals al gezegd viert hij op 1 januari van het komende jaar zijn zestigjarig jubileum bij het Sint-Sebastiaangilde. Verder is Jan Ridder in de Orde van de Heilige Gregorius de Grote. Deze onderscheiding, die hij in 1975 ontving, wordt toegekend aan personen die zich op bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor geloof en/of kerk en voor de maatschappij.

Tot slot van ons gesprek wil Jan zijn waardering uitspreken voor het lespakket "Daor Hedde de Guld". Dat is volgens hem iets waar de gilden écht iets mee moeten doen. Veel scholen vragen zelfs om extra lesmateriaal zodat zij, buiten de gangbare schoolvakken, de leerlingen op sociaal-cultureel vlak iets bij kunnen brengen. Als ik afscheid van Jan neem zie ik weer die glinstering in zijn ogen. Hij bedankt me en drukt me zijn nog altijd ferme hand. Ik heb het gevoel dat ik een blij gildebrouder achterlaat, blij dat hij ook aan mij heeft mogen vertellen over zijn drukke leven binnen het gilde. Het was een indrukwekkende ontmoeting.

EPILOOG

Als gelegenheidsreporter is me in deze twee gesprekken iets opgevallen. Praten met mensen levert een schat aan informatie op. Verhalen van de mensen zelf. Natuurlijk worden de verhalen verteld vanuit het oogpunt van de verteller, hoe hij het heeft beleefd. Een ander kan dezelfde gebeurtenis heel anders hebben beleefd en daarmee ook anders verwoorden. Maar vergeet niet, de verhalen zijn wel authentiek, zoals ervaren door de mensen zelf. En dat geeft het nou juist een grote meerwaarde. Ik wil daarom

iedereen, maar zeker de jongere generaties gildeleden, oproepen om gesprekken aan te gaan met de ouderen, zij kunnen ons vertellen hoe het ooit was. Die informatie, hoe klein of onbeduidend die in eerste instantie misschien lijkt, helpt de gilden om hun culturele erfgoed en geschiedenis veilig te stellen voor degenen die na ons komen. Met deze zogenaamde mondelinge geschiedschrijving kom je écht iets te weten. Als we nu niets noteren, gaat de geschiedenis met het wegvallen van de ouderen verloren en dat moeten we zien te voorkomen.

Hoe het ook zij, ik heb in elk geval bijzonder van de gesprekken genoten, ik hoop u ook.

Enkele dagen na mijn bezoek belde Jan me op en zei dat hij nog wel wat meer informatie had over De Gildetrom. Hij heeft me die in een brief toegestuurd en die wilde ik u niet onthouden. ■

Gildebrouder Jan Abrahams.

Hilvarenbeek, 20-5-2010,

Geachte heer Janssens,

Hierbij de beloofde gegevens van De Gildetrom.

De twee belangrijkste punten zijn het begin en de overname door de Federatie. In 1954 meende het bestuur van de Kring Kwartier van Oirschot dat er een mededelingenblad moest komen. De bestuurder, de heer Carol Schade uit Moergestel zou de taak op zich nemen. Gedacht werd aan 4x per jaar, doch in het begin had men daarvoor onvoldoende kopij. De heer Schade was veel in het buitenland en al spoedig bleek dat hij hulp nodig had. In 1957 kwam de heer Hub van Erve, de latere kringvoorzitter, hem hulp geven en werd de uitgave regelmatig. Na enkele jaren bleek dat de andere Kringen ook behoefte hadden en gingen ook in dit blad mededelingen doen. In 1973 besloot de Federatie het blad De Gildetrom over te nemen omdat de kosten voor het Kwartier van Oirschot te zwaar werden. Op 26 april 1973 kwam de eerste Gildetrom uit van de gezamenlijke zes kringen. Het werd nu een veel beter blad dat ook betaalbaar werd vanwege een veel grotere oplage. Er werd een stichting gevormd waarin alle zes kringen een lid in het bestuur hadden met als voorzitter de federatievoorzitter en een afzonderlijke man die voor de financiën moest zorgen. Het blad kwam nu 4x per jaar uit en werd steeds groter van omvang zodat men in het jaar 1991 overging naar een groter formaat. In de eerste 20 jaar heeft men grote steun gehad van Drs. W. Knippenberg die al spoedig de hoofdredactie had. Het blad was veel te goedkoop (fl. 1,50 per jaar) zodat men enkele advertenties plaatste om het grote tekort op te vangen. U ziet maar wat de moeite is om over te nemen.

Met vriendelijke groeten,
Jan Abrahams.

herinneringsschild 1926

*Sint-Lambertusgilde Maren-Kessel
Zilversmid onbekend*

Keizer Laurens van Duynhoven 1738

*Sint-Antoniusgilde Stiphout
Zilversmid onbekend*

Koning Huub Bemelmans 1969

*Sint-Antoniusgilde van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid Fa. Jac. Andriessen, Helmond*

Koning Iohanus Smits 1760

*Sint-Annagilde Riethoven
Zilversmid G.S.*

Gilden en Heiligen

*Door: Pieter Scheepers,
Pastor Berkel Enschoot*

Ten tijde van het ontstaan van onze schutsgilden werd het dagelijkse leven volledig bepaald door de Kerk, door christelijk denken, dat de gewone mensen duidelijk afhankelijk en ondergeschikt maakte aan het goddelijke, het heilige, het uitverkorene. Het lag voor de hand dat ook de gilden zich opstelden onder een passende heilige schutspatroon. Opvallend is dat er veel martelaren en martelaressen onder de gildenheiligen zijn.

*Koning Chris Moonen 2002
Sint-Catharinagilde tot Blortem en Gestel
Zilversmid Leo van der Sangen, Best*

De militaire heiligen, tevens martelaren, hebben de voorkeur: Sint Joris en Sint Sebastiaan. Ook Martinus en Mauritius waren militairen. Daarnaast zijn er de vroege standvastige en dappere heiligen: Barbara, Catharina en

Margaretha. Gilden waarvoor eredienst, Kerk en hulpbetoon belangrijker waren dan schieten en beschutting, kozen goede heiligen tot hun patroon: Anna, Antonius, Johannes, Nicolaas en ook weer Christoffel en Maarten. Veel gilden kozen ook de parochiepatroon als schutsheligen.

Gilden waarbij de Kerk en de maatschappij een belangrijke rol speelden gaven de voorkeur aan goede heiligen zoals: Anna, Antonius of Christoffel. Antoniusgilden hielden zich vooral bezig met armenzorg, ziekenverpleging en het begraven van doden. Door gebed en offer probeerden zij rampen en epidemieën buiten de deur te houden.

In de Gildekring Maasland vinden we de volgende heiligen terug: Joris, Hubertus, Antonius, Sebastiaan, Antonius Abt, Barbara, Catharina, Ambrosius, Onze Lieve Vrouw, Willibrordus, Martinus, Lambertus, Blasius, Jan Baptist, Crispinus of Crispinianus en Lucia.

Heiligenverering speelde bij de gilden een grote rol.

Op veel attributen van het gilde was, en is nog steeds, een afbeelding van een heilige terug te vinden. Ook hadden veel gilden vroeger een eigen altaar in de kerk of beschikten ze over

een eigen kapel. Dit komt ook in onze huidige tijd hier en daar weer terug. Diverse gilden zoals bijvoorbeeld Drunen en Esch hebben ook een eigen kapel.

In Enschoot onderhoudt het Sint-Joris- en Sint-Sebastiaangilde de Oude Toren en de Mariakapel.

Rondom de patroonheilige worden ook diverse activiteiten georganiseerd. Zo vierten de Hubertusgilden rondom 3 november de zegening van de Hubertusbroodjes waarna deze worden uitgedeeld aan de ouderen of worden verkocht ten bate van de gildekas. ■

*Koning Harrie van Breugel 2000
Sint-Martinusgilde Waalre
Zilversmid John Bijsterveld,
Eindhoven/Valkenswaard*

*Koning Yan Royackers 1760
Sint-Antonius en
Sint-Sebastiaan Gilde Gemert
Zilversmid IS*

Koning Cornelis Bressers 1828

Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg
Zilversmid W. Wiercx, Tilburg

Koning Ian Peters Bierens 1668

Sint Catharina en Sint Barbaragilde Eersel
Zilversmid onbekend

Keizer Piet Bongaerts 2006

Sint-Martinusgilde Waalre
Zilversmid Jean-Jacques Smeijsters, Eindhoven

Herinneringszilver bij Vaandel 1972

Sint-Antonius en Sint-Sebastiaangilde Udenhout
Zilversmid M.A.M. van den Bersselaar, Udenhout

Gildetrots ook bij ‘Kunst en kitsch’

Door Tony Vaessen

Op 10 maart 2010, ik lag een paar dagen ziek in bed, zag ik het programma “Tussen kunst en kitsch”, onder leiding van presentatrice Nelleke van der Krogt. Mijn aandacht werd plotseling getrokken, omdat in de voor aankondiging gildezilver voorbij kwam. Ik dacht, gildezilver in particuliere handen, daar moeten we opletten.

Toen daar de gildebroeders uit Beesel aan tafel zaten bij zilverdeskundige Emiel Aardewerk, werd na enkele vragen duidelijk dat het om gildezilver van het schuttersgilde uit Beesel ging.

De deskundige sprak over zilveren platen met een onduidelijk verhaal over het vogelschieten. Het was een uitzondering zoiets nog te zien. Hij wist natuurlijk niet dat in Brabant meer dan tweehonderd gilden rondlopen met het koningszilver tijdens de kermis, optochten, kringdagen en dergelijke. Het zijn in feite wandelende musea.

Wat die zilveren platen betreft; daar moet die zilverdeskundige toch nog maar eens goed naar kijken! Hij zegt wel dat daar de naam en datum ingegraveerd wordt, maar dat is het dan zo ongeveer. Als je goed naar die schilden kijkt, zijn het allemaal unica's. De hele geschiedenis van het gilde kun je erop aflezen! Vandaar de tentoonstelling in Museum Kempenland van 11 september tot en met 14 november 2010, dat ‘Gildetrots op Brabants Zilver’ als thema heeft.

De gilden van Noord-Brabant tonen u het mooiste gildenzilver in Museum Kempenland. Het zijn niet alleen koningsschilden, maar ook gebruiksvoorwerpen, maar wel van echt

zilver. Om een paar voorbeelden te noemen; miskelk, Mariabeeldje in een kapelletje, dekenstok, koningsbeker, drinkhoorn en een keizersteken.

Over de koningsschilden wil ik u toch wat meer vertellen. Zodra een gildebroeder het laatste stukje van de vogel naar beneden heeft geschoten wordt hij koning.

Hij wordt dan gehuldigd, mag over het hoofdvaandel lopen en krijgt het koningszilver omgehangen. Hierna gaat het in optocht vanaf de schutsboom naar het gildehuis. Daar wordt de dag feestelijk voortgezet.

De nieuwe koning krijgt hierna de tijd om over zijn koningsschild na te denken, hoe het eruit gaat zien. Wat wil hij erop; zijn naam, de datum wanneer hij koning schoot, zijn beroep, iets van het gilde, de naam van het gilde en hoe het wordt uitgevoerd. Hij vraagt links rechts informatie en gaat naar een zilvermid, waar hij zijn verhaal doet. Deze maakt een ontwerp of laat een ontwerp maken. En samen komen ze tot een ontwerp dat in zilver zal worden gemaakt. De resultaten van deze kunsten kunt u op de tentoonstelling zien. Het zijn aparte schilden, die u allemaal goed kunt bekijken en zeker de details.

Het gaat van oude naar nieuwe schilden, u krijgt hierdoor een goed tijdsbeeld.

Veel ambachten zijn bij elkaar gebracht; boeren, molenaars, slagers en denk maar verder tot in onze tijd van

vrachtwagenchauffeurs, computer en nog snellere zoals bijvoorbeeld de ruimtevaart.

Het mooie van deze tentoonstelling is dat we getracht hebben de Brabantse zilvermeden te eren, want alles wat tentoongesteld wordt, is van Brabantse makelij, zowel oud als jong.

Er zijn ongeveer tweehonderd attributen tentoongesteld. Er is een filmpje te zien over het ontstaan van de schuttersgilden, en er wordt ook een filmpje over het vervaardigen van een schild door een zilvermid vertoond.

Graag wil ik de gilden danken die aan deze tentoonstelling hun medewerking hebben verleend, ook de commissieleden van de Federatieve SAT en natuurlijk Maria, die dit alles in goede banen heeft geleid.

Wij hopen dat u een mooie tijd mag beleven tijdens de tentoonstelling. ■

Koningsvogel 1999

Sint-Sebastiaangilde Oss
Zilversmid H.W.J. van der Sanden, Oss

Koning P. v.d. Weijden 1981

Sint-Jorisingilde Zeelst

Zilversmid Nol Coopmans, Eindhoven

Keizer Docter F.A.A. Raupp 1878

Sint-Jorisingilde Bergeijk

Zilversmid onbekend

Koning Petrus van de Laar 1979

Sint-Antoniusschut van Eeneind tot Opwetten

Zilversmid Oscar de Witte, Eindhoven

Koning Ad van Mierlo 2008

Sint-Catharinagilde Valkenswaard

Zilversmid John Bijsterveld, Eindhoven/Valkenswaard

Beroepen op koningsschilden

De Brabantse schuttersgilden discrimineren niet. De leden ervan zijn afkomstig uit alle lagen van de bevolking en dat draagt bij aan de charme van deze verenigingen. Dat wil niet zeggen dat er van gilde tot gilde niet een onderscheid zou kunnen zijn in de globale herkomst van de leden. Zo zijn er plaatsen die een 'boerenguld' hebben wat erop duidt dat de leden vooral uit de agrarische stand afkomstig waren of zijn. In de expositie van de Brabantse schuttersgilden in Museum Kempenland is een selectie gemaakt uit de vele honderden schilden waarbij gekeken werd naar een verwijzing op de schilden naar beroepen van de schenkers ervan.

Door: Jan van Laarhoven
medewerker Museum Kempenland

Zo'n selectie levert een aardig beeld op van de bezigheden van de Brabantse beroepsbevolking in met name de afgelopen vier eeuwen. En soms ook nog aardige plaatjes die ons iets vertellen over de manier

Koning G.W. de Werd 1921
Sint-Lambertusgilde Maren-Kessel

waarop de beroepen werden uitgeoefend. Het zal niemand verbazen dat met name bij de oudere schilden de agrarische beroepen de overhand hebben. Brabant is immers oorspronkelijk een agrarisch gebied; de meeste mensen in de Brabantse dorpen verdienden direct of indirect hun brood met

het bewerken van het land. De boeren die zo'n schild schonken lieten zich meestal afbeelden achter de ploeg waarmee ze hun land bewerkten. De ploeg wordt voortgetrokken door een paard of door ossen. De boer zelf is de ene keer afgebeeld in zijn gewone doen, pijp in de mond, maar ook wel eens in kleding die eerder bij het zondagse kerkbezoek past dan bij het werken op het land. Soms werd alleen de ploeg zelf afgebeeld. Ook de dieren die voor de boer voor zijn levensonderhoud van belang waren, kunnen als motief op deze schilden zijn gebruikt. Het schild van Cornelis Daris uit Bergeijk (1770) laat een varkenshoeder zien met twee van de dieren die aan zijn toezicht zijn toevertrouwd. Een karakteristiek beroep van het Brabantse platteland was dat van molenaar. Het waren dikwijls welvarende mensen die het gilde een mooi schild konden aanbieden. Vrijwel altijd is daarop de molen afgebeeld waarmee ze hun geld verdienden. Een heel mooi voorbeeld is het schild van Johannes Verheijen die in 1786 koning werd in Valkenswaard. De standaardmolen is er met veel details afgebeeld. Klompenmakers maken ook deel uit van het agrarische wereldje. Ook andere ambachten komen we frequent tegen. Timmerlieden en smeden ontbraken in vrijwel geen enkele plaats en er zijn diverse koningsschilden waarop de attributen

Koning Walter Cornelis 1670
Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Eersel
Zilversmid (hand)

van hun werk te zien zijn. Het schild van meester-timmerman Adriaen Hertroeyts uit Valkenswaard laat een werkbank zien met een hele verzameling timmergereedschap. De schilden van wevers zijn herkenbaar aan de typisch gevormde schietspoelen, soms aan afbeeldingen van weefgetouwen of aan een afbeelding van de heilige Severus, de beschermheilige van deze beroepsgroep. Vanaf de tweede helft van de 17de eeuw verdienden veel Brabanders hun geld als voerlui, die op vaste trajecten hun ritten maakten, meestal met een huifkar.

Koning Paulus Reymakers 1729

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Geldrop
Zilversmid onbekend

Koning Willie van der Heijden 2004

Sint-Antoniusschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid Fa. Jac. Andriessen, Helmond

Koning Hermanus Marneffe 1891

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Geldrop
Zilversmid onbekend

Koning Jan van der Sterre 1762

Sint-Antonius en Sint-Sebastiaangilde Udenhout
Zilversmid onbekend

Het ging zowel om de verbanden tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden als om transportdiensten tussen de Brabantse steden onderling. En dan waren er natuurlijk nog de traditionele beroepen als slagers en bakkers die van alle tijden zijn. Schoenmakers vinden we vooral in Midden-Brabant.

Dat blijkt al wanneer de patroonheilige van de schoenmakers, Sint Crispijn, ook de beschermheilige van het gilde is. Behalve deze heilige zien we op de koningsschilden ook veelvuldig schoenmakers aan het werk. Ook pastoors en schoolmeesters konden koning worden. De attributen die bij hun vak horen maken dan ook deel uit van de motieven op de schilden.

Koning Hendric Schaapsmeesters 1761

Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg
Zilversmid A. v. Mierlo, 's-Hertogenbosch

Koning F. Aarts 1829

Sint-Jorisgilde Bergeijk
Zilversmid onbekend

Koning Frans Baselmans 1982

Sint-Antoniusschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid onbekend

In de wat grotere dorpen of vlekken waren kooplieden actief. Dikwijls ging het om handelaren in textiel. Ze lieten zich afbeelden met lappen stof in de hand, achter een toonbank. Een mooi voorbeeld is het schild van Paulus Reymakers die in 1729 koning werd bij het Barabaragilde van Geldrop. Bij Zuidoost Brabant kennen we het verschijnsel van de teuten die onder meer in koper en

mensenhaar handelden. Het Gilde van Catharina en Barbara uit Eersel bezit nog een schild van zo'n haarteut. En dan heb je nog de uitbaters van cafés die hun werk zo nu en dan combineerden met een ander beroep, zoals dat van begrafenisondernemer.

In de 19de eeuw begonnen de grote veranderingen in Brabant ten gevolge van de opkomst van de industrie en andere ontwikkelingen. Vooral na 1900 leidde dat tot een significant andere samenstelling van de Brabantse beroepsbevolking op het platteland. Bovendien nam de welstand toe waardoor er soms wat meer geld beschikbaar was voor het ontwerpen van een bijzonder schild. En die zijn er dan ook zeer veel. Met name in de 20ste eeuw zien we dan ook vele 'nieuwe' beroepen op de schilden. Bovendien werden die dikwijls met grote creativiteit vorm gegeven, met aandacht voor details, maar ook met oog voor een eigentijdse vormgeving. Een voorbeeld is het schild van Jan Tonneijk die naast houder van een postagentschap,

koning was van het Sint-Jorisgilde in Gestel en Blaarthem. Het schild heeft de vorm gekregen van twee enveloppen en een stempel. Het adres op een van de brieven laat de naam van de koning zien. Behalve dat het schild verwijst naar het ambacht van de schenker, is er ook sprake van een symbolische verwijzing naar de koning die zijn stempel zet op het gilde. Nieuwe beroepen die we tegenkomen zijn ook die van brandweerman en politiemann. Een bliksemschicht tussen twee bundels draden markeert het schild van een voormalig directeur van een elektrabedrijf en ook een computer ontbreekt niet als verwijzing naar een beroep. Een verwarmingsmonteur liet een radiator op zijn schild afbeelden en een kok is er achter zijn fornuis te zien. Een fysiotherapeut liet een schild maken in de vorm van een scharnierend handje bij een menselijke torso. En zo zouden we nog even door kunnen gaan. Al deze vaak creatieve vondsten bewijzen dat het gilde nog steeds een levend iets is voor veel mensen en dat zij er hun naam en hun maatschappelijke rol met graagte aan verbinden. ■

Koning Jan Dekkers 1806

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Koning Josephus van den Putte 1872

Sint-Jorisgilde Bergeijk
Zilversmid v. Gardinge en Manders, Eindhoven

Koning A. Manders 1857

St. Crispinus & St. Crispinianus van Besoijen
Zilversmid Adrianus van Giersbergen, Waalwijk

Koning S.J. Langehorst

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Daor hedde de guld

Het lespakket 'Daor hedde de guld' bestaat alweer tien jaar. Inmiddels zijn er vele pakketten door basisscholen en schuttersgilden aangeschaft. Daarnaast werken scholen en gilden samen in succesvolle projecten rondom dit lespakket. Wanneer schuttersgilden leerlingen van de basisschool bekend willen maken met het fenomeen gilden is dit lespakket een goed uitgangspunt. Een bezoek van een gildebroeder of -zuster aan de klas zorgt voor een mooie afsluiting van de lessen. Maar een bezoek aan het gildehuis met activiteiten maakt het pas echt af. Lees hieronder meer over het lespakket.

Door: Ingeborg Schuster

LANG LEVE(N)DE SCHUTTERSGILDEN

Schuttersgilden zijn ontstaan in de middeleeuwen, maar bestaan nog steeds. Met dit lespakket stappen leerlingen in korte tijd in de bijzondere geschiedenis en tradities van schuttersgilden. Startpunt is een korte film waarin een schoolklas de achtergronden onderzoekt van de schuttersgilden. Ze ontdekken relaties met ridders, oorlogen, religie en het voortbestaan van de tradities tot op de dag van vandaag. De hierop aansluitende lessen hebben verschillende thema's. Leerlingen kunnen alle lessen uitvoeren, maar ook een selectie of een onderlinge verdeling.

Het lesmateriaal prikkelt de leerlingen vragen te bedenken die zij aan een lid van een schuttersgilde zouden willen stellen. In de klas kan vervolgens iemand van een schuttersgilde worden uitgenodigd. ■

Leergebied
Leerdoelen

Geschiedenis, levensbeschouwing.
Leerlingen krijgen een beeld van het ontstaan van schuttersgilden in de middeleeuwen. Zij leren over tradities en taken van schuttersgilden en over de rol van schuttersgilden nu. Zij leren over het leven in de middeleeuwen.

Tijdsbeslag

Eén tot vijf uur. Het lesmateriaal is zo ontwikkeld dat de docent er naar behoefte keuzes uit kan maken.

Plaats van uitvoering
Lesmateriaal

Klas.
Docentenhandleiding, werkbladen op twee niveaus, DVD.
Het lesmateriaal vormt aanleiding voor het bezoeken van een activiteit van een plaatselijk schuttersgilde of een bezoek van een lid van een schuttersgilde aan de klas.

Beschikbaarheid

Het lespakket is te bestellen bij Erfgoed Brabant.
Kijk op www.erfgoedbrabant.nl

Kindergildendag Leenderstrijp 2010

Prijzenschild

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Koning A.S. Raupp 1773

Sint-Jorisgilde Bergeijk
Zilversmid onbekend

Koning E. van Thienen 1900

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Hoofdmans sikkel

Sint-Annagilde Riethoven
Zilversmid onbekend

Franje of Fundament

Een gilde dat zich bezint op zijn voortbestaan denkt aan jeugd. Onder andere over hoe hen te informeren en hen te interesseren voor het gildewezen. Om gilden te helpen dat op een effectieve manier te doen heeft het bestuur van de NBFS begin 2008 een commissie Jeugd i.o. de opdracht gegeven hierover een advies uit te brengen. De commissie heeft met een vragenlijst meer dan twintig gilden in Noord-Brabant geïnterviewd over hoe zij hun jeugdbeleid voeren. De uitkomsten hiervan vormen samen met informatie uit gesprekken met leraren uit het basisonderwijs en medewerkers uit het Jeugd- en Jongerenwerk de inhoud van de nota "Franje of Fundament".

Door: Henk de Hair

ADVIEZEN

Het bestuur van de NBFS heeft deze nota dit voorjaar goedgekeurd. En daarmee het startsein gegeven voor de uitvoering van een gezamenlijk jeugdbeleid door de gilden, de zes kringbesturen en het federatiebestuur. In de nota wordt eerst een algemene beschouwing gegeven over de hedendaagse jeugd, die vervolgens wordt vergeleken met de ervaringen met jeugdleden binnen de gilden. Dan volgt het hoofdstuk 'Adviezen'. Aan de basis van de adviezen legt de commissie het uitgangspunt dat de gilden niet alleen in het verleden hun recht van bestaan al hebben aangetoond maar ook in de toekomst een rol kunnen spelen in sociaal en cultureel opzicht. Schaalvergroting en individualisering bieden, zoals het Gildencongres van Bergen op Zoom ons leerde, kansen. Mits de gilden hun voortbestaan verzekeren en de waarde waarvoor zij staan aan de tijd aanpassen en aan de jeugd overdragen.

De commissie formuleert vijf voorwaarden om te komen tot een succesvol jeugdbeleid: een actieve opstelling, jeugd en jeugdbeleid serieus nemen, niet alleen tijdelijk of eenmalig iets opzetten maar permanent aandacht hebben voor dit onderwerp, activiteiten ontplooiën om jeugd te werven en te

behouden, zorgen voor voldoende financiële middelen om gestelde doelen te kunnen realiseren.

ACTIE IS NOODZAKELIJK, NIET ALLEEN DOOR GILDEN MAAR OOK DOOR KRINGEN EN FEDERATIE

Door van bovenaf een goed voorbeeld te zijn van aandacht, impulsen en initiatieven op het gebied van jeugdbeleid gaat een belangrijke stimulans uit naar de gilden. Federatie en kringen krijgen als belangrijkste advies een permanente commissie Jeugd in te stellen. Voor de federatie bovendien het advies een taakondersteunende groep in te stellen die de gilden gaat helpen bij de uitvoering. Verder reiken de adviezen van een bruikbaar lespakket voor basis- en middelbare school en het realiseren van een computerspel tot het instellen van een poule van instructeurs, het aanpassen van kring- en gildendagen en het creëren van federale jeugddagen. Als laatste worden de adviezen (27 in totaal) aan de gilden behandeld. Deze worden onderscheiden in 3 paragrafen: Algemeen, Hoe kom je aan jeugdleden en Hoe behoud je jeugdleden. Samengevat gaat het algemene deel in op de beste wijze van aanpak van jeugdbeleid. Welke vragen je jezelf als gilde vooraf dient te stellen en wat nodig is om de uitvoering van de plannen te laten slagen. In

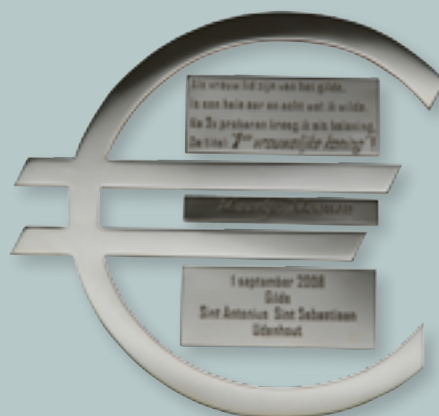
Een jeugdig gildebroedertje.

de paragraaf 'Hoe kom je aan jeugdleden' wordt ingegaan op de mogelijkheden om jeugd te benaderen, hun interesse te winnen en hoe hen te werven. De laatste groep adviezen gaan in op de benadering en omgang met jeugdleden. Een gerichte aanpak kan een voortijdige uitval voorkomen. Mocht het bovenstaande de belangstelling van een gilde of kring hebben gewekt en wil men meer informatie, dan kan men de commissie Jeugd hiervoor benaderen: Voorzitter, Rien de Krom, 0164- 685599, E-mailadres: mfdekrom@hetnet.nl, of commissielid Henk de Hair 0492-382098, E-mailadres: h.dehair@chello.nl, zijn graag bereid meer informatie te verstrekken, ook over de wijze waarop de nota is te verkrijgen. ■

Ontwerp koningsschild Maartje Moonen 2008

Sint-Antonius en Sint-Sebastiaangilde Udenhout

Koningsschild Maartje Moonen 2008

Sint-Antonius en Sint-Sebastiaangilde Udenhout

Zilversmid Noud Peters, Oploo/Sint Anthonis

Een koning die geschiedenis schreef

Ruim vijftien jaar geleden maakte ik, Maartje Moonen, voor het eerst kennis met het Gilde Sint Antonius - Sint Sebastiaan uit Udenhout. Als Udenhoutse had ik niet eerder gehoord van een gilde, maar mijn vriend, nu mijn man, was wel lid en met hem ging ik mee naar de gildedagen. Ik maakte daar deel uit van een verbroederingsfeest. Toen we trouwden bracht het gilde een vendelgroet, wat ik erg bijzonder vond. Sindsdien namen we steeds vaker deel aan gilde-activiteiten, en snel voelde het gilde vertrouwd.

Door: Maartje Moonen

In die tijd was Chris Hogedoorn hoofdman met wie ik goede contacten had. Hij was een gildebroeder in hart en nieren. Hij noemde me ooit 'een echte gildevrouw'. Maar dat zou ik niet kunnen worden omdat het gilde een mannenaangelegenheid was.

Hier kwam in 1999 verandering in. De Kring Maasland had besloten dat het mogelijk moest zijn, om als vrouw lid te kunnen worden bij een gilde. Het Udenhoutse gilde paste de statuten aan om dit mogelijk te maken. Toen heb ik me, samen met twee andere dames, bij het gilde aangemeld en in december 1999 werden we met een meerderheid van stemmen als volwaardig lid aangenomen. Dit opende deuren, want bij een volwaardig lidmaatschap mag je ook aan het koningschieten deel nemen. Dat gebeurde in 2002. Ik deed toen een poging de belangrijkste titel/functie binnen het gilde te behalen. Hier slaagde ik echter niet in, ook niet in 2005. Maar maandag 1 september 2008.....had ik in lot nummer dertien. Ik dacht een ongeluksgetal, maar niets was minder waar. Toon Beerendonk schoot de vogel over de helft en vervolgens schoot Maria van der Laak de vogel los. Het was toen aan mij de eer de vogel eraf te schieten. Op dat moment schreef ik geschiedenis bij het gilde.

Eerste vrouwelijke koning van het Gilde Sint Antonius en Sint Sebastiaan uit Udenhout
De euforie die ik toen beleefde is niet te beschrijven. Ongelofelijk, de felicitaties, de huldiging, kennismaking met de dorpsraad en het bezoek aan de gildeheer.
De zondag daarop bracht me als koning naar het Landjuweel in Moergestel. Daar werd nogmaals duidelijk dat ik in een mannenwereld was beland, maar ik was er klaar voor! Ik wilde echter laten zien, dat een vrouw ook een rol als koning kan vervullen. Van alle kanten werd ik er over aangesproken en ik ging vol passie de dialoog aan, waarom vrouwen de kans moeten krijgen volwaardig lid te zijn van een gilde.

Een aantal weken later ging ik aan de slag voor het ontwerp van mijn koningszilver. Deze wilde ik op de eerstvolgende teerdag presenteren en dat was al vier maanden na het koningschieten. Dus haast was geboden! Als adviseur had ik Frank van Loon in de arm genomen. Hij is lid van de SAT-commissie en weet aan welke eisen een zilveren koningsschild moet voldoen. Omdat ik in de financiële wereld werkzaam ben dacht ik meteen aan het omzetten van de gulden naar de euro, maar dat was passé. In 2002 was dat actueel! Maar toch vond ik dat ik iets met de euro of € moest doen. En omdat ik de eerste vrouwelijke koning ben met een uitgesproken

mening, werd me in mijn oor gefluisterd dat het best iets anders mocht worden dan het standaardzilver. Ik koos voor het verder uitwerken het €-teken. Een goede tekst vinden voor op het schild, vond ik moeilijk. Maar ik had door middel van steekwoorden mijn gevoelens op papier gezet en Frank wist dit tot iets bijzonders om te toveren:

Als vrouw lid zijn van het gilde
Is een hele eer en echt wat ik wilde
Na 3x proberen kreeg ik als beloning
De titel: '1ste vrouwelijke koning'!

“Het resultaat mag er zijn!”

Ik ben er trots op!”

Mijn ambtstermijn duurt drie jaar. In deze periode ga ik, naast genieten ook graag in dialoog met gilden die van mening zijn dat vrouwen geen lid mogen worden. In deze maatschappij, waar we gelijkheid in rechten kennen, vind ik het bijzonder dat vrouwen geen gildelid kunnen worden. Uiteraard respecteer ik eenieders mening. Verder vind ik het belangrijk tradities hoog te houden en deze door te geven aan de volgende generaties. Dit bijvoorbeeld in de vorm van het scholenproject, bij mijn kinderen op school. ■

Herinneringsschild Hein Kraus 1985
Sint-Martinusgilde Waalre
Zilversmid Nol Coopmans, Eindhoven

Koning Johannes Fransen 1776
Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Jubileumschild C.A. Hutten 1859
Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg
Zilversmid onbekend

Keizer G. Pennings-Verhoeven 1909
Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Zilversmeden uit Tilburg

Bij mijn dagelijkse bezigheden als zilversmid en taxateur kwam ik regelmatig werkstukken tegen van zilversmeden uit Tilburg. Tot de zilversmeden mogen ook de goud- en edelsmeden gerekend worden, omdat een juiste indeling niet mogelijk is. Wat mij bij deze bezigheden opviel is dat over deze vakmensen vaak weinig tot niets bekend is. Voor mij reden om over dit onderwerp wat onderzoek te verrichten. Als periode is gekozen de tijd tussen 1750 en 1950, omdat het bekend is dat in 1750 een zilversmid in Tilburg werkzaam is geweest en de tijd na 1950 te recent is. Uit het tamelijk omvangrijke resultaat van dit onderzoek wil ik voor deze gelegenheid een paar interessante voorbeelden lichten.

G.H.J.F. Schouten

Zilversmid en gecertificeerd taxateur Juwelen
Goud- en Zilverwerken

Met medewerking van B.de Rijke en G.Steijns

DE TIJD VAN DE AMBACHTSGILDEN

In het dorp Tilburg is nooit een gilde van goud en zilversmeden geweest. Ambachtsgilden waren alleen aanwezig in plaatsen met stadsrechten. Daar waren ook voldoende kapitaalkrachtige inwoners en dus opdrachtgevers, zodat er voor de zilversmeden bestaansmogelijkheden werden geboden. De Tilburgers bestelden hun zilverwerk voornamelijk in 's- Hertogenbosch en Antwerpen, getuige de vele afslagen van meesters tekens van zilversmeden uit genoemde steden die op "Tilburgs" zilverwerk voorkomen.

Bij ordonnantie van 7 september 1445 werden het stadsteken en het meesters teken in de stad 's- Hertogenbosch verplicht gesteld. Om in deze stad het vak van zilversmid te leren ging een leerjongen voor vier jaar in de leer bij een meester zilversmid. Aan het einde van zijn leerjaren moest de leerjongen een proef van bekwaamheid afleggen. Bij goed gevolg wachtte hem dan nog een periode van twee jaar, waarin hij als gezetel werkzaam was. Hierna was het mogelijk de meesterproef af te

leggen, om zich daarna als zelfstandig goud- en zilversmid te vestigen. De nieuwe meester was verplicht zijn persoonlijk teken en zijn naam aan te brengen in een koperen plaat, de zogenaamde insculpatieplaat. Vanaf de oprichting van het zilversmedengilde werd naast het meesters teken ook een zogenaamd stadsteken afgeslagen. Het meesters teken werd door de zilversmid zelf op elk nieuw voorwerp aangebracht en gaf in feite aan wie verantwoordelijk was voor het juiste zilveragehalte. Het stadsteken werd bij een correct gehalte door de deken van het gilde, die als keurmeester fungeerde, afgeslagen. Onder een correct gehalte werd verstaan zilver van 11 penningen en 5 grein, wat overeenkomt met 934 duizendste zilver. Vanaf 1503 werd nog een derde teken toegevoegd, dat bekend staat als de jaarletter. De ambachtsgilden werden door het bestuur van de Bataafse Republiek in 1798 officieel opgeheven. In de praktijk veranderde er echter voorlopig niet veel. Het duurde nog tot 1 juli 1807, onder het bewind van Lodewijk Napoleon, voordat het gildentijdperk definitief werd afgesloten.

ADAM VAN MIERLO, EEN ACHTTIENDE EEUWSE 'BOSSCHE' ZILVERSMID IN TILBURG

Soms kwam het voor dat een zilversmid,

Keten ca 1550
Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg

die in 's-Hertogenbosch zijn opleiding had genoten en hier was ingeschreven als lid van het gilde, toch naar een dorp of naar een andere kleinere stad zonder gilde verhuisde. Zijn werkstukken bleef hij dan echter in 's- Hertogenbosch voor keuring aanbieden, maar hij staat voortaan eigenlijk wel ten onrechte te boek als een Bossche zilversmid. Adam van Mierlo is hiervan een voorbeeld. Hij was de zoon van Henricus van Mierlo en Elisabeth van Heeswijk, en werd op 15 december 1725 in de St. Jan te 's- Hertogenbosch gedoopt. Op 17 maart 1737, toen hij twaalf jaar oud was, ging hij in de leer bij de Bossche zilversmid Mathias van Heeck. Als leergeld betaalde hij een bedrag van zes gulden, wat in die tijd normaal was. Hij werd meester op 23 juli 1745, en was tot omstreeks

Keizer Rini Peters 1988

*St. Antonius en St. Nicolaasgilde Groeningen
Zilversmid onbekend*

Koning Alfons v/d Berg 2000

*Sint-Catharinagilde Valkenswaard
Zilversmid John Bijsterveld, Eindhoven/Valkenswaard*

*Links geopend schild,
rechts gesloten schild*

Koning Jan Tomas Hendricks 1628

*Sint-Antoniusgilde Stiphout
Zilversmid onbekend*

1750 werkzaam in 's- Hertogenbosch. In hetzelfde jaar dat hij meester werd, trad hij op 8 augustus in het huwelijk met de dan volgens het trouwboek 15-jarige (!?) Isabella van Heeswijk. Misschien was hier sprake van een door omstandigheden min of meer gedwongen huwelijk, want al op 2 april 1746 werd van dit paar een dochttertje, Ludovica, gedoopt. Adam huwde voor de tweede maal op 28 juni 1751 te 's-Hertogenbosch met Hendrina van Susteren. Omdat Adam toen blijkbaar in Tilburg woonde, is het aannemelijk dat hij daar al omstreeks 1750 zijn werkzaamheden als zilversmid is begonnen. In dat jaar vervaardigde hij immers ook een koningsschild voor Jacobus Lommers "Coninck van den voetboge ". Dat is het Tilburgse Sint Jorisgilde. Het echtpaar woonde aan de zogenaamde Steenweg. Tegenwoordig is dat de Heuvelstraat en het huis stond ongeveer ter hoogte van waar nu de zaak van Blokker is gevestigd. Twee van zijn zonen, de op 16 december 1753 gedoopte Laurens en de op 8 februari 1758 eveneens daar gedoopte Hendrik, volgden in de voetsporen van hun vader en kozen voor het beroep van zilversmid. Na het overlijden van Adam van Mierlo, hij werd in Tilburg begraven op 11 juni 1782, zetten zijn zonen de werkplaats voort tot in 1830.

De van Mierlo's vervaardigden hoofdzakelijk een aanzienlijke hoeveelheid koningsschilden voor de Brabantse schuttersgilden. De koningsschilden werden uitgevoerd in de vormgeving van die tijd. Een klassieke contour als schildvorm, versierd met gegraveerde ornamenten en een buitenrand van bladmotieven. Daarbinnen wat primitief uitgevoerde afbeeldingen met betrekking op het gilde of het beroep van de opdrachtgever alsmede gegraveerde teksten. Zeer kenmerkende voorbeelden van de stijl van

vooral Adam van Mierlo zijn het schild van Adriaan van der Vliet uit 1751 en de beide schilden van Hendrik Schaapsmeeders uit 1761 en 1767, alle drie in het bezit van het Tilburgse Sint-Sebastiaansgilde.

NA DE GILDETIJD

Voor de zilversmeden veranderde er na de opheffing van de gilden veel. Enkele belangrijke verschillen zijn:

- De meesterproef kwam te vervallen
- De zilverkeuring vond voortaan plaats in gecentraliseerde waarborgkantoren
- De goud en zilversmeden konden zich voortaan overal vestigen

Hierdoor verhuisden veel zonen van zilversmeden naar plaatsen, waar voorheen geen smedengilde was gevestigd, om daar een bestaan als zilversmid op te bouwen.

In de eerste decennia van de negentiende eeuw waren zo in het toen steeds welvarender en sterk groeiende Tilburg als zilversmid werkzaam, naast de al genoemde broeders van Mierlo:

- De in Tilburg geboren Jan Baptist Backx. Zijn meesterteken komt naast dat van R.A. Verlegh uit Breda voor op het indrukwekkende koningsschild van Alexander de Beer (1822) van het Tilburgse handboogschuttersgilde Sint Sebastiaan. Backx schoonvader Peter Beckers was daar lid van en waarschijnlijk hijzelf ook even.
- De uit 's- Hertogenbosch afkomstige Johannes van Gemert. Van hem waren volgens archiefgegevens de zilveren kroontjes van de beelden van Maria en het Jezuskind in de Hasseltse kapel in Tilburg, maar dat klopt niet met het in het kleinste kroontje te ontcijferen meesterteken. Dat is van de Bosschenaar Bernard Rijken. Vermoedelijk fungeerde hij slechts als

tussenpersoon bij de aankoop.

- Josephus en Ludovicus van Gemert, twee zonen van Johannes van Gemert en Francisca van Tulder. Josephus werkte er slechts voor korte tijd, hij was 21 jaar oud toen hij op 5 november 1837 overleed.
- De in het Duitse plaatsje Straelen geboren Johannes Gerardus Panhuijsen. Panhuijsen heeft verschillende koningsschilden gemaakt voor onder andere het Sint Sebastiaansgilde en vooral het Sint Dionysiusgilde uit Tilburg, waarvan hij van 1830 tot 1834 hoofdman was.

Vanaf halverwege de negentiende eeuw zijn er uiteraard nog veel zilversmeden actief geweest in Tilburg, maar daar gaan we in dit bestek niet verder op in. Wel willen we nog aan één figuur wat meer aandacht besteden, omdat hij in nauwe relatie met Adam van Mierlo staat en ook omdat hij omstreeks 1850 voor de gilden interessant werk heeft geleverd.

EEN KLEINZON VAN ADAM VAN MIERLO

Wilhelmus Johannes Engelbertus Wiercx, zoon van Willem Cornelis Wiercx en Maria Theresia van Mierlo, werd geboren op 27 juni 1800 in Breda en gedoopt. Vader Willem Wiercx was grootwerker, d.w.z. maker van groot formaat gebruiks-zilver, en had zijn werkplaats aan de Brugstraat in Breda. Zijn moeder Maria van Mierlo was de dochter van de bovengenoemde Adam van Mierlo en Hendrika van Susteren. Na het overlijden op 12 mei 1813 van haar echtgenoot Willem Wiercx verhuisde Maria van Mierlo naar Tilburg. Daar ging ze inwonen bij haar broers Laurens en Hendrik. Haar vader Adam was toen al geruime tijd overleden. Op eenentwintigjarige leeftijd was haar zoon Wilhelmus in Breda al gezet-goudsmid. Hij woonde toen samen met zijn broer, de koperslager, Cornelis Wiercx en zijn collega

Koning Jan Gerardus van Coll 1783

Sint-Antoniuschut van Eeneind tot Opwetten
Zilversmid onbekend

Keizer B. Janssen 1955

St. Antonius en St. Nicolaasgilde Groeningen
Zilversmid onbekend

Herinneringsschild 1925

Sint Catharinagilde Mill
Zilversmid onbekend

Prijzenschild 's-Hertogenbosch 1935

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis
Zilversmid onbekend

Koningsvogel en medaillon aan keten ca 1550
Gilde Sint Sebastiaan van Willem III Tilburg
Zilversmid onbekend

gezel-goudsmid Marius van Ginneken in het pension van bakker Van Ginneken.

Vanaf 1829 staat Wiercx in Breda geregistreerd als volwaardig goudsmid.

Laurens en Hendrik van Mierlo, die zoals gemeld na het overlijden van hun vader Adam, in 1782, het bedrijf voortzetten zijn beiden in het jaar 1830 overleden.

Hendrik op 21 april en Laurens op 8 november.

Het is zeer waarschijnlijk dat de zoon van hun zuster Maria daarna is doorgegaan met de zilversmidse in Tilburg aan de Steenweg, nu dus Heuvelstraat. Volgens opgave in het boek met verantwoordelijkheids-tekenen van goud en zilversmeden is Wilhelmus in 1831 in Tilburg begonnen. Na 1841 staat zijn meesterteken daarin niet meer geregistreerd. Dit komt echter niet overeen met een naamlijst over de jaren 1852-1874, die aangeeft dat Wiercx is opgehouden in juli 1861. Hij was toen woonachtig in de Tilburgse wijk Kerk. Tevens weten we door twee akten van schuldbekentenis uit 1854 (een van Wouter van Gorp en de andere van Jan Reijnen) dat W.J.E. Wiercx in dat jaar als goud en zilversmid in Tilburg werkzaam was. En dat het al eerder zo was, wordt ook bevestigd door een notarisakte van 21 september 1841 in het Breda's archief, met betrekking tot een boedelscheiding waarbij Wiercx partij was. Wilhelmus Wiercx bleef ongehuwd en is, hoewel hij in Tilburg woonde, overleden te 's Hertogenbosch op 24 november 1864. Hij is dan ruim 60 jaar.

Van Wiercx zijn slechts enkele werkstukken bekend. Zo maakte hij in 1835 een koningsschild voor Cornelis Bressers, timmerman, pijl- en boogmaker, en koopman van honing, lid van het handboogschuttersgilde van Sint Sebastiaan in Tilburg. Een ander Tilburgs gilde dat van de Kolveniers van Sint Dionysius, is in bezit van een stervormig koningsschild van zijn hand uit 1836, dat bekroond is met een driedimensionale kroon gemaakt van draadwerk. Ook het Sint Jorisgilde van Hilvarenbeek heeft een koningsschild dat in 1844 gemaakt is door Wiercx. De betrokken koning, Hendrik Vogelpoel, werd overigens al in 1821 koning!

Tot zover een kleine greep uit de boeiende geschiedenis van de voor de schuttersgilden in Midden-Brabant werkende Tilburgse zilversmeden.

Bron vermelding:

- A.M. Koldewij (red.), Zilver uit 's-Hertogenbosch, van Bourgondisch tot biedermeier ('s-Hertogenbosch, 1985).
- W. Koonings, De keuring van goud en zilver tijdens het Koninkrijk Holland (Lochem, 1968).
- W. Koonings, 19de Eeuws zilver (Zeist, 1964).
- Nederlandse verantwoordelijkheidstekens sinds 1797: een overzicht van de Nederlandse meestertekens, importeurstekens, kantoorherkennings-tekenen, essayeurstekens en handels-essayeurstekens voor goud, zilver en platina sinds de invoering van de Wet van 19 Brumaire 6e jaar (9-11-1797) (Gouda, 1995).
- J.P. van Rijen, Zilver en zilversmeden uit de Baronie van Breda (Breda, 2000).
- Diverse archivalia uit de gemeentearchieven van Tilburg, 's-Hertogenbosch en Breda. ■

Schild Deken-Schrijver 1998

Sint-Martinusgilde Waalre

Zilversmid Nol Coopmans, Eindhoven

Koning Simon van Hove 1733

Sint-Catharina en Sint-Barbaragilde Eersel

Zilversmid onbekend

Koning Han Kapaan 1988

Sint-Martinusgilde Waalre

Zilversmid J. Bijsterveld, Eindhoven/Valkenswaard

Koning Gerardus van Cuijk 1761

Sint Antoniusgilde Sint Anthonis

Zilversmid onbekend

Lijst zilvermeden tentoonstelling Museum Kempenland Eindhoven 2010

	Jac. Andriessen (J.H.M. Andriessen), Helmond 1946-1961		W.F. Hermans, Eindhoven 1847-1867		J.L. Pennings, 's-Hertogenbosch 1937-1957
	Fa. Jac. Andriessen, Helmond 1960-		J.M.A. van Hout (fa. J. van Hout- Ververgaard), Eindhoven 1954-1957		J. Popelier bv, 's-Hertogenbosch 1975-1984
	M.A.M. van den Bersselaar, Udenhout 1967-		Fa. J. van Hout-Ververgaard, Eindhoven 1957-		Gijsbertus van Roosmalen, 's-Hertogenbosch 1813-1832
	J.H.L. Bijsterveld, Eindhoven/Valkenswaard 1980-		Gerardus Keijzers, Eindhoven 1817-1821		Christianus C. Rijke, Boxmeer 1824-1832
	C.H.F.M. van den Broeck, Eindhoven 1970-		C.P.M. Ketelaars, Moergestel/Tilburg 1980-		H.W.J. van der Sanden, Oss 1998-
	A.A.M.J. Coopmans (Nol), Eindhoven 1964-		F. Klaassen, 's-Hertogenbosch 1962-1981		L.M. van der Sangen, Best 1980-
	W.H.W. Cordang, 's-Hertogenbosch 1983-		F.W.P. Klaassen, 's-Hertogenbosch 1928-1962		R.J.M.L. Scheffers, Maastricht/Eindhoven/Veldhoven 1967-
	Johannes Deltour, Waalwijk/ Tilburg/Oosterhout/Waalwijk 1837-1874		F.W.P. & F.J. Klaassen (Fa. Ferdinand Klaassen), 's-Hertogenbosch 1962-1981		J.J.A.P. Smeijsters, Eindhoven 2000-
	Johannes Deltour, Waalwijk/ Tilburg/Oosterhout/Waalwijk 1866-1866		J. Kloosterman, Tilburg/Berkel-Enschot 1958-1968		P.M. (Milada) Spanjers, Eindhoven/Sint Oedenrode 1974-
	N. van Dillen, Eindhoven/Utrecht/Schoonhoven 1936-1975		G. de Leeuw van Weenen, Nederwetten 1977-		W.A. Thielen, Gilze/Oirschot 1939-
	Frans Eyck, Heeze 1954-1957		P.C. van Leeuwen, Eindhoven 1976-		Fa. H. Teulings & Zoon, 's-Hertogenbosch 1946-
	Henricus van Gardinge & Thomas Manders, Eindhoven 1879-1883		M.C. de Nooij, Best 1971-		Willem Wiercx, Tilburg 1831-1841
	Christiaan N.J. van Gemert, 's-Hertogenbosch 1854-1897		J.G. Panhuijsen, Tilburg 1843-1865		Oscar de Witte, Eindhoven 1993-
	J. Heeren bv, Tilburg 1968-		A.H.M. Peters (Noud), Oploo/Sint Anthonis 1981-		U.J.W. Wyczisk, Budel 1983-

